

Suomen Psykologiliitto ry:n kannanotto

Suomen Psykologiliiton kannanotto psykologisten testipöytäkirjojen säilytyksestä ja luovutuksesta

Suomen Psykologiliitto ja Suomen Psykologiliiton testilautakunta vaativat, ettei psykologisten tutkimusten testipöytäkirjoja luovuteta potilaiden tai muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kuin laillistettujen psykologien käyttöön.

Tietosuojavaltuutetun kannanoton (901/521/99, 28.6.2002) mukaan testipöytäkirjat ovat psykologisen tutkimuksen valmistelevia asiakirjoja, joita ei tule käsitellä kuten muita potilasasiakirjoja. Tietoja pyydetessä on tarkoituksenmukaisempaa toimittaa tietojen pyytäjälle ainoastaan psykologisen tutkimuksen pohjalta laadittu psykologin lausunto tai yhteenveto, jossa tutkimuksesta saadut tiedot ovat vastaanottajalle ymmärrettävässä muodossa.

Vaatumuksemme perustuu kansalliseen lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön sekä kansainvälisiin psykologityön eettisiin standardeihin.

Psykologisten tutkimusten testipöytäkirjojen luovuttaminen muiden kuin laillistettujen psykologien käyttöön voi aiheuttaa Tietosuojalain 1050/2018 34 § 2. kohdassa mainitun vakavan vaaran rekisteröidyn terveydelle tai hoidolle taikka rekisteröidyn tai jonkun muun [testeillä testattavien henkilöiden sekä testien laatijoiden] oikeuksille. Vaarana on, että testipöytäkirjojen perusteella joko rekisteröity itse tai muu ammattihenkilö kuin laillistettu psykologi tekee virheellisiä tulkintoja, jotka jäävät vaikuttamaan hoitoon tai rekisteröidyn käsitykseen itsestään. Vaarana on myös se, että testipöytäkirjojen levitessä testi menettää kokonaan käyttökelpoisuutensa esimerkiksi potilaiden tutkimisen välineenä (Korkeimman hallinto-oikeiden ratkaisu 3972/1/02 koskien psykologisten testien pöytäkirjojen luovuttamista potilaalle), mikä aiheuttaisi haittaa suurelle määrälle potilaita.

Suomen Psykologiliitto muistuttaa myös, että esimerkiksi potilaan pyytäessä omia tietojaan on rekisterinpitäjän annettava tiedot rekisteröidylle ymmärrettävässä muodossa. Psykologisten tutkimusten testipöytäkirjojen tulkinta vaatii laillistetun psykologin ammattitaitoa, jotta tiedot voidaan esittää potilaalle (tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle) ymmärrettävässä muodossa. Näin ollen esimerkiksi, mikäli potilas haluaa tutustua nimenomaisesti testipöytäkirjoihin, toteutuu tämä oikeus tarkoituksenmukaisimmin henkilökohtaisella käynnillä laillistetun psykologin luona. Useimmissa tapauksissa on kuitenkin riittävää toimittaa tietojen pyytäjälle pelkästään psykologisen tutkimuksen pohjalta laadittu psykologin lausunto tai yhteenveto, jossa

tutkimuksesta saadut tiedot ovat vastaanottajalle ymmärrettävässä muodossa.

Edellä mainitut seikat huomioiden Suomen Psykologiliitto ja Suomen Psykologiliiton testilautakunta vaativat, että psykologisten tutkimusten testipöytäkirjoja käsiteltäessä toimitaan lain edellyttämällä tavalla eli että psykologisten tutkimusten testipöytäkirjoja ei luovuteta potilaiden tai muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kuin laillistettujen psykologien käyttöön. Suomen Psykologiliitto edellyttää myös, että mahdolliset tietojen luovuttamista koskevat ohjeistukset päivitetään siten, että kyseiset rajoitukset huomioidaan niissä. Alla laajemmat perustelumme:

1) Testipöytäkirjat sisältävät usein tietoa testin osatehtävien luonteesta ja jopa yksittäisistä kysymyksistä. Mikäli nämä tiedot leviävät esimerkiksi muiden terveydenhuollon ammattilaisten tietoon tai tutkittaville tietojen tarkastusoikeuden käytön yhteydessä testien luotettavuus voi vakavasti vaarantua. Tämä riski on katsottu niin suureksi, että Korkein hallinto-oikeus on päätöksessään (3972/1/02, 11.9.2003) katsonut, ettei testipöytäkirjoja tulisi antaa jäljennösinä edes tutkittavalle itselleen. KHO:n päätöksen perusteluiden mukaisesti testipöytäkirjojen antaminen jäljennösinä mahdollistaisi sen, että testistä suoriutumista voisi harjoitella, jolloin henkilöä ei enää voitaisi kyseisen tai sitä vastaavankaan testin avulla luotettavasti testata. Testipöytäkirjojen luovuttaminen saattaisi sellaiset testattavat, jotka eivät ole voineet ennalta tutustua testipöytäkirjoihin, eriarvoiseen asemaan eivätkä testitulokset enää olisi keskenään verrannollisia. Testipöytäkirjojen levitessä yhä laajempaan käyttöön testi menettäisi lopulta kokonaan merkityksensä. Siihen nähden testipöytäkirjojen jäljentämisestä saattaisi aiheutua tietosuojalain 34 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu tavoin vakavaa vaaraa sekä muiden testattavien että testien laatijoiden oikeuksille.

2) Tietosuojavaltuutetun kannanoton (901/521/99, 28.6.2002) mukaan testipöytäkirjat ovat psykologisen tutkimuksen valmistelevia asiakirjoja, joita ei tule käsitellä kuten muita potilasasiakirjoja. Psykologin tutkimuksen lausunnot ovat varsinaisia asiakirjoja, joista myös asiakkaalla on oikeus saada jäljennös. Kuten KHO:n päätöksessä, myös tietosuojavaltuutetun päätöksessä korostetaan sitä, että tieto tulee antaa ymmärrettävässä muodossa.

3) Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (24 §, 29 mom.) määrittelee, että salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilölle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta tai sen tuloksesta taikka asevelvollisen sijoittamista tai työntekijän valintaa tai palkkauksen perustetta varten tehdyistä arvioinneista. Näin ollen psykologisten testien tulokset ovat erityisen salassa pidettävää tietoa, joten psykologisten tutkimusten tuloksia sisältävät testipöytäkirjat tulisi selkeästi myös pitää erityisen huolellisesti salassa.

4) Psykologiset testit ovat tekijänoikeuslain alaisia tuotteita. Testien kustantajilla on omat ehtonsa, joihin Suomeen testejä lisensoivat maahantuojat ovat sitoutuneet. Maahantuojiin tehtävä on valvoa Suomessa kustannussopimusten ehtojen toteutumista ja

raportoida rikkomuksista testien kustantajille. Ehdot asettaa testien tekijänoikeudet omistava kustantamo. Esimerkiksi Yhdysvaltalainen Pearson Assessment, joka on yksi keskeisimmistä testikustantajista, ja joka omistaa tekijänoikeudet yleisimpiin Suomessa käytettäviin psykologisiin testistöihin (esimerkiksi WAIS-IV, WISC-IV, WPPSI-III jne.), määrittää ehtonsa seuraavasti (testien säilyttämisen ja luovuttamisen kannalta keskeisimmät kohdat):

Test security

Customer agrees to comply with the following basic principles of minimum test security:

Access to test materials must be limited to qualified persons with a responsible, professional interest who agree to safeguard their use

Test materials and scores may be released only to persons qualified to interpret and use them properly

Määriteltyjen ehtojen rikkominen voi johtaa maakohtaisen testilisenssin menettämiseen. Esimerkiksi Puolassa testikustantaja Pearson ei ole myöntänyt uusia lisenssejä vuosikymmeniin. Testimenetelmien saatavuuden vaarantuminen on huomattava riski psykologisille tutkimuksille Suomessa ja yleisesti psykologin työlle. Tällä hetkellä Suomea pidetään kansainvälisesti luotettavana yhteistyökumppanina testimarkkinoilla.

5) Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (15 §) velvoittaa, että terveydenhuollon ammattihenkilön on ”**ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyt ja kokemukseräisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti**”. Lain perusteella psykologin on myös sitouduttava yhteisesti hyväksytyihin ammattieettisiin periaatteisiin, joista yksi keskeinen on psykologien käytössä olevien menetelmien käytön asianmukaisuuden ja luotettavuuden säilymisen suojeleminen. Keskeisimpiä linjauksia psykologisten testimenetelmien suhteen ovat:

- [International test commission, ITC: The ITC Guidelines on the Security of Tests, Examinations, and Other Assessments](#)
- [American Educational Research Association, American Psychological Association & National Council on Measurement in Education: Standards for Educational and Psychological Testing](#)
- [American Psychological Association: Disclosure of Test Data and Test Materials](#)

6) Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (9 §) määrätään, että ”oikeuden käyttää asiakastietoja on perustuttava sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön ja muun asiakastietoja käsittelevän henkilön työtehtävään ja annettavaan palveluun siten, että henkilöllä on oikeus käyttää vain työtehtävissään tarvitsemiansa välttämättömiä asiakastietoja.”

Tietosuojavaltuutetun toimiston kannan mukaan psykologien asiakirjat voidaan organisaatioissa pääosin tallentaa ja säilyttää omina, erillisinä kokonaisuuksinaan siten,

etteivät tiedot ole tarpeettomasti muiden ammattiryhmien käytössä. Tämä koskee erityisesti psykologitutkimuksissa käytettyjen testien ja muiden tiedonhankintamenetelmien aineistoja. Niiden tutkiminen ei voi kuulua minkään muun ammattiryhmän edustajan tehtäviin, koska niiden ymmärtäminen edellyttää psykologin ammattitaitoa.

Psykologin oheisarkisto voi sijaita psykologin työtiloissa tai organisaation muun arkiston yhteydessä, siitä kuitenkin erillisenä lukittavana kaappina/tilana. Oheisarkistoon tulee päästä vain organisaation psykologien sekä mahdollisesti muun arkiston hoitajan. Arkiston hoitajan on tärkeää olla tietoinen psykologin oheisarkiston tarkoituksesta ja käyttäjäoikeuksista.

Edellä kuvatuilla perusteilla Suomen Psykologiliitto ja testilautakunta esittävät johtopäätöksensä, että psykologisten testipöytäkirjojen säilytys ja luovutus on toteutettava siten, että pöytäkirjoja tai niiden kopioita ei päädy muiden kuin psykologien käyttöön.

Helsingissä 31.3.2025

Jari Lipsanen
Puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
jari.lipsanen@psyli.fi

Laura Nenonen
Testilautakunnan sihteeri
Suomen Psykologiliitto ry
laura.nenonen@psyli.fi

Petri Karkkola
Testilautakunnan puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
petri.karkkola@uef.fi

Kannanoton laatimiseen ovat osallistuneet myös Suomen Psykologiliitto ry:n testilautakunnan jäsenet.